Tiedustelun parlamentaarinen valvonta

Puhemiesneuvoston ehdotus eduskunnan työjärjestyksen ja eduskunnan virkamieslain 9 §:n muuttamiseksi

Apulaispääsihteeri Timo Tuovinen

EDUSKUNTA

Valmistelu ja käsittely puhemiesneuvostossa

- Eduskunnan pääsihteerin asettama virkamiestyöryhmä
- Virkamiestyöryhmän luonnos esitelty puhemiesneuvostolle toukokuussa 2017
- Lausuntokierros: eduskuntaryhmät, eduskunnan oikeusasiamies, sisäministeriö, puolustusministeriö, Poliisihallitus, suojelupoliisi, valtiosääntöoikeuden asiantuntijat
- Uusi luonnos esitelty puhemiesneuvostolle joulukuussa 2017. Käsittely jatkui 6.2.2018
- Yhteensovitettu HE laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta 199/2017 vp:n kanssa
- Valiokuntakäsittely ja voimaantulo samanaikaisesti tiedustelulainsäädännön kanssa

Uuden valiokunnan jäsenet ja asettaminen

- Perustetaan uusi pysyvä valiokunta: *tiedusteluvalvontavaliokunta*, jossa on 11 jäsentä ja 2 varajäsentä (TJ 7 ja 8 §).
- valiokunnan asettaminen:
  - jäsenistä ja varajäsenistä tehdään laaja turvallisuusselvitys
  - Valiokunta asetetaan hallituksen muodostamisen jälkeen, jollei eduskunta puhemiesneuvoston ehdotuksesta toisin päätä (TJ 17 §)
  - puhemiehillä läsnäolo-oikeus valiokunnan kokouksissa vain valiokunnan päätöksellä (TJ 36 §)

Valiokunnan tehtävät (TJ 31 b §)

- toimii siviili- ja sotilastiedustelutoiminnan parlamentaarisena valvojana

1. valvoo tiedustelutoiminnan asianmukaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta;
2. seuraa ja arvioi tiedustelutoiminnan painopisteitä;
3. seuraa ja edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tiedustelutoiminnassa;
4. käsittelee valmistelevasti tiedusteluvaltuutetun kertomukset;
5. käsittelee tiedusteluvaltuutetun valvontahavainnot

Tiedusteluvalvontavaliokunnan vireillepano-oikeus (TJ 31 b §)

- oikeus omasta aloitteestaan ottaa käsiteltäväkseen toimialaansa kuuluva asia sekä laatia siitä mietintö täysistunnolle, jos valiokunta katsoo asian merkityksen sitä vaativan
- Vrt. tarkastusvaliokunta

Tiedusteluvalvontavaliokunnan tiedonsaantioikeudet ja oikeus saada selvitys, kertomukset (HE 199/2018 vp)

- Valiokunnalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta maksutta *valvontatehtäviensä hoitamiseksi tarvitsemansa tiedot* (3 §)
- Valvontavaliokunnalla on oikeus saada tiedusteluvaltuutetulta ja muilta viranomaisilta sekä muilta julkista tehtävää hoitavilta maksutta *valvontatehtäviensä hoitamiseksi* tarvitsemansa *selvitykset* (4 §).
- Tiedusteluvaltuutetun tulee saattaa *merkittävät valvontahavaintonsa* valiokunnan käsiteltäväksi (18 §).
- Tiedusteluvaltuutettu antaa vuosittain eduskunnalle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvostolle *kertomuksen* toiminnastaan. Tiedusteluvaltuutettu voi antaa eduskunnalle tärkeäksi katsomastaan asiasta myös *erillisen kertomuksen* (19 §).

Valiokunnan asiakirjojen julkisuus

- Perustuslain 50 §:n 2 mom. ja eduskunnan työjärjestyksen 43 a §
- Pääsääntönä valiokunnan käsittelyasiakirjojen julkisuus, jollei ”välttämättömistä syistä eduskunnan työjärjestyksessä toisin säädetä tai valiokunta jonkin asian osalta toisin päätä”
- Valiokuntakäsittelyn aikana asiakirjat pääsääntöisesti ei-julkisia, tulevat julkiseksi valiokuntakäsittelyn päätyttyä
- Kaikkia valiokuntia koskeva TJ 43 a §
- Lisätään 43 a §:n 2 momenttiin, joka koskee kaikkia valiokuntia salassapitoperusteeksi *kansallisen turvallisuuden vaarantuminen*

Salassapitovelvollisuus tiedusteluvalvontavaliokunnan toiminnassa (TJ 43 a §)

- Lähtökohta poikkeaa muista valiokunnista

Tiedusteluvalvontavaliokunnan

- pöytäkirjan liitteet ja
- valiokunnan tehtävää

koskevat asiakirjat ovat salassa pidettäviä, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei aiheuta merkittävää vahinkoa Suomen kansainvälisille suhteille tai vaaranna kansallista turvallisuutta.

- Asiakirjan julkisuudesta päättää valiokunta.
- Tiedon julkisesta asiakirjasta voi antaa myös valiokunnan sihteeri.

Vaiteliaisuus-vaitiolovelvollisuus-salassapito

- PL 50 §:n 3 mom. valiokunnan jäsenen velvollisuus asian vaatimaan”vaiteliaisuuteen” – EU-asiat SuV/UaV
- Tausta: VJ 1928 UaV, ETA-jäsenyys 1993, EU-jäsenyys 1994
- Vaiteliaisuus = vaitiolovelvollisuus
- salassapito: yläkäsite, johon sisältyy asiakirjasalaisuus ja vaitiolovelvollisuus (HE 94/1993 vp s. 146/II)

Vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto (TJ 43 c §)

- Valiokunnan jäsen tai virkamies ei saa paljastaa asiakirjan salassa pidettävää sisältöä tai tietoa, joka asiakirjaan merkittynä olisi salassa pidettävä, taikka seikkaa, josta valiokunta on tehnyt perustuslain 50 §:n 3 momentin mukaisen vaitiolopäätöksen.

- Salassa pidettäviä tietoja ei saa käyttää omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi.

- Viittaussäännös rikoslakiin : Rangaistus salassapitorikoksesta ja salassapitorikkomuksesta säädetään rikoslain 38 luvun 1 ja 2 §:ssä.

Uuden ja nykyisten valiokuntien tehtävä- ja toimialajako 1

- Valiokuntien tehtävistä ja toimialoista säädetään osittain perustuslaissa (SuV, PeV, UaV, VaV, TrV), eduskunnan työjärjestyksessä; lisäksi puhemiesneuvosto on antanut yleisohjeet valiokuntien pääasiallisista toimialoista. Perustettavan tiedusteluvalvontavaliokunnan tehtävistä säädettäisiin eduskunnan työjärjestyksen 31 b §:ssä.
- Valtiopäiväasioiden käsittely: asiat lähetetään valiokuntiin täysistunnosta tai puhemiehen päätöksellä (E- ja U-asiat), toisen valiokunnan lausuntopyyntö.
- Tiedusteluvaltuutetun kertomus eduskunnalle > valmistava käsittely tiedusteluvalvontavaliokunnassa
- Tiedusteluvaltuutetun on saatettava merkittävät valvontahavaintonsa tiedusteluvalvontavaliokunnan käsiteltäväksi (HE 199/2017 vp).

Uuden ja nykyisten valiokuntien tehtävä- ja toimialajako 2

- Siviili- tai sotilastiedusteluviranomaisten valvontaa ei ole toistaiseksi määritelty minkään valiokunnan tehtäväksi.
- Nykyisin perustuslaki-, ulkoasiain-, hallinto- ja puolustusvaliokunta kohdistavat suojelupoliisin ja sotilasviranomaisten yleispiirteistä parlamentaarista valvontaa/seurantaa. Valiokuntien tiedonsaanti perustuu perustuslain 47 §:ään. Uuden valiokunnan perustaminen ei vaikuta ko. valiokuntien kanssakäymiseen toimintaa ohjaavan ministeriön ja tiedusteluviranomaisten kanssa.
- S.17- ei vaikuta siihen kanssakäymiseen, jota UaV, HaV ja PuV harjoittavat omalla hallinnon alallaan ministeriön ja tiedusteluviranomaisten kanssa. Ei muutoksia myöskään PeV:n toimintaan.
- S. 23-24 toimialajako, oma-aloitteinen asia
- Valiokuntien työ yhteensovittaminen käytännössä – vrt. tarkastusvaliokunnan perustaminen PNE 2/2006 vp: Ongelmallinen tilanne voi syntyä, jos useampi valiokunta käsiteltäväkseen asian, joka on jo valmisteltavana toisessa valiokunnassa. Erikoisvaliokuntien tulee olla yhteydessä toisiinsa tällaisten tilanteiden välttämiseksi.